

Bronisław Micherda

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

POLITYKA RACHUNKOWOŚCI W SYSTEMIE RACHUNKOWOŚCI

Wprowadzenie

Rachunkowość jako uniwersalny system informacyjno-kontrolny o wielowiekowej historii, powszechnie uznawanym dorobku teoretycznym i niekwestionowanych walorach praktycznych, znajduje się w ustawicznej ewolucji wskazującej na jej rozwój. Wiele nowych wątków rozwoju rachunkowości wynika z szybkiego rozwoju stosunków rynkowych, a także swoistego kryzysu zaufania do informacji pochodzących m.in. z rachunkowości. Niekwestionowanym celem rachunkowości jest tworzenie wiarygodnego obrazu działalności podmiotów, głównie w postaci sprawozdania finansowego oraz ocen i opinii o tym sprawozdaniu. W realizacji tego celu fundamentalne znaczenie ma poprawna kwantyfikacja w wartości przejawów życia gospodarczego. Tworzenie w sprawozdaniu finansowym rzetelnego obrazu potencjału oraz dokonań jednostki gospodarczej jest problemem złożonym, jeżeli uwzględni się wszystkie możliwości, jakie mogą wystąpić, mogą go wywołać lub o nim świadczyć. Skuteczna realizacja tego celu przewidywać musi, że zawodowy księgowy nie tylko sumiennie prowadzi księgi rachunkowe i właściwie prezentuje sprawozdanie finansowe, lecz także interpretuje i bada to sprawozdanie, prowadzi politykę rachunkowości. Trafnie akcentuje to Karol Schneider, przywołując interesującą wypowiedź w tej kwestii J. Dutlingera: „...bycie księgowym to nie tylko umiejętność księgowania i znajomość podstawowych zasad księgowości. Trzeba również umieć czytać pomiędzy wierszami. Nie dość zgodzić debet z kredytem, trzeba twórczo kontrolować i badać. Za mało jeszcze dokładnie zaksięgować, dodać odpowiednie pozycje. Należy znać interes i ludzi, czuć liczby, być artystą, a nie zwykłym rzemieślnikiem”¹.

¹ J. Dutlinger, *Falszywe bilanse*, Warszawa 1912, s. 7, za: K. Schneider, *Błędy i oszustwa w dokumentach finansowo-księgowych*, PWE, Warszawa 2007, s. 7-8.

Celem opracowania jest zatem podkreślenie znaczącego miejsca i roli polityki rachunkowości w systemie rachunkowości, w zasadniczych przekrojach jego struktury: funkcjonalnym, przedmiotowym, prawnym i formalnym. W tym celu niezbędne jest wskazanie systemowej koncepcji rachunkowości, jej przemian w rynkowej rzeczywistości gospodarczej. Trzeba też wskazać rolę polityki rachunkowości w kształtowaniu szeroko rozumianej rachunkowości wraz z analizą i badaniem sprawozdania finansowego. Prowadzi to również do troski o kompetencję i etykę zawodowych księgowych.

Jako metodę badawczą wskazać można wieloletnią wnikliwą obserwację procesu ewolucji rachunkowości oraz weryfikację zaobserwowanych tendencji w praktyce rachunkowości.

1. System rachunkowości i jego funkcje

W polskiej literaturze i praktyce gospodarczej powszechnie akceptowana jest sformułowana przez nestora polskiej rachunkowości prof. Stanisława Skrzywaną² interpretacja istoty rachunkowości jako systemu ewidencji gospodarczej³. Tendencja ta utrzymuje się nadal, czego dowodzą liczne publikacje z zakresu rachunkowości⁴. Interpretacja ta daje wprawdzie możliwość traktowania rachunkowości jako źródła wszechstronnych informacji ekonomicznych, akcentuje jednak jej bierny charakter. Takie podejście do istoty, a także funkcji rachunkowości, choć uzasadnione historycznie i praktycznie, nie wyczerpuje w pełni jej potencjalnych możliwości i ogranicza⁵ tę dziedzinę zarówno w sferze teorii, jak i praktyki gospodarczej.

Zmiany w społeczno-ekonomicznych warunkach gospodarowania w związku z urynkowaniem gospodarki kierują uwagę na racjonalność ekonomiczną. Racjonalność tę wymuszać powinien rynkowy sposób gospodarowania. Oparty na odmiennym podejściu do kwestii własności rynkowy sposób gospodarowania zmusza też do właściwego wykorzystania szeroko rozumianej rachunkowości. Skłania to do rozpatrywania struktury funkcjonalnej rachunkowości w tych warunkach z nieco innego punktu widzenia. Stąd też w literaturze i praktyce gospodarczej krajów o gospodarce rynkowej przyjęto pragmatyczną konwencję

² S. Skrzywan, *Teoretyczne podstawy rachunkowości*, PWE, Warszawa 1971, s. 13.

³ Ewidencję gospodarczą traktować można jedynie jako obserwację, pomiar i rejestrację faktów występujących w działalności gospodarczej. Por. N.A. Kiparisow, *Teoria księgowości*, PWG, Warszawa 1954, s. 13.

⁴ Por. np. E. Nowak, *Rachunkowość – kurs podstawowy*, PWE, Warszawa 2008, s. 15.

⁵ Stąd też biorą się krytyczne wypowiedzi o rachunkowości – „cmentarzysko liczb”.

funkcjonalnego podziału rachunkowości na rachunkowość finansową i rachunkowość zarządczą. Wskazany podział wyznacza podstawowe funkcje⁶ dla obu wymienionych członów. W przypadku rachunkowości finansowej są to przede wszystkim sprawozdawcze atestacyjne funkcje konstatacyjne, natomiast w rachunkowości zarządczej głównie aktywne, decyzyjne funkcje instrumentalne.

Tak rozumiana funkcjonalna struktura rachunkowości łączy zatem w sobie zarówno retrospektywne, jak i prospektywne aspekty współczesnej rachunkowości. Stąd też konieczne jest wyraźne tego akcentowanie w opracowaniach rachunkowości⁷.

Współczesną rachunkowość charakteryzuje też grawitacja rachunkowości finansowej w kierunku rachunkowości zarządczej. Koszty prowadzenia rachunkowości stają się bowiem coraz bardziej transparentne, m.in. przez usługowe prowadzenie rachunkowości, co prowadzi do coraz szerszego wykorzystania rachunkowości w zarządzaniu.

Rynkowy sposób gospodarowania uwidacznia cel rachunkowości, którym jest właściwy, wieloprzekrojowy pomiar wyniku finansowego. Metodyka tego pomiaru obrazuje proces pomnażania zaangażowanego w działalność gospodarczą kapitału.

Pomiar ten możliwy jest w ramach rachunku zasobów, który w sferze ujęcia księgowego realizowany jest na kontach bilansowych, służących do ujęcia poszczególnych składników majątku i kapitałów jednostki gospodarczej, natomiast w sprawozdawczości finansowej ma postać bilansu. Jest to pierwszy wymiar rachunkowości podwójnej. Wymiar ten rozwinięty został przez pomiar wyniku finansowego w ramach rachunku strumieni realizowany w sferze ujęcia księgowego na kontach wynikowych ujmujących strumienie kosztów, przychodów oraz wyników nadzwyczajnych. W sprawozdawczości finansowej rachunek ten ma postać zestawianego w dwóch wariantach rachunku zysków i strat. Jest to drugi wymiar rachunkowości podwójnej. Współcześnie i ten rachunek wyniku finansowego został analogicznie rozwinięty poprzez propozycję rachunku, który określić można mianem rachunku czynników. Rachunek ten przejawia się w sferze ujęcia księgowego w postaci kont sił ukazujących czynniki przyspieszające bądź opóźniające proces tworzenia wyniku finansowego. Konta te przyjmują zapisy dotyczące zdarzeń lub rezultaty badań analitycznych w tym zakresie. W sprawozdawczości finansowej najwyraźniej siły sprawcze wydają się ekspoz-

⁶ W literaturze przedmiotu funkcje rachunkowości specyfikowane są z różną szczegółowością. Wydaje się jednak, że zasadnicze znaczenie mają trzy z nich: informacyjna, kontrolna i stymulacyjna. Por. B. Micherda, K. Świetla, *Współczesna rachunkowość. Wybrane problemy metodologiczne*, Difin, Warszawa 2013, rozdz. 1.

⁷ Takie podejście dostrzec można w opracowaniach: A. Jaklik, B. Micherda, *Podstawy rachunkowości jednostek gospodarczych*, SKwP, Kraków 1992 i *Zasady rachunkowości*, WSiP, Warszawa 1993, 1994, 1995 i 1997.

nować sprawozdania: informacja dodatkowa, rachunek przepływów pieniężnych, zestawienie zmian w kapitale własnym. Rachunek czynników stanowi trzeci, coraz bardziej widoczny wymiar rachunkowości, pozwalający mówić o pojawieniu się rachunkowości potrójnej. Tak więc przedmiotowa struktura współczesnej rachunkowości coraz wyraźniej zmierza do modelu trójwymiarowego przedmiotowej struktury rachunkowości, co jest dziełem Y. Ijiri⁸.

Rachunkowość jest systemem uniwersalnym i elastycznym. Uniwersalność rachunkowości polega na: możliwości dostosowania do specyficznych warunków działalności podmiotów, zdolności do jednoczesnego pełnienia różnych funkcji i zadań szczegółowych, przydatności do tworzenia liczbowego obrazu opartego na wielkościach rzeczywistych, jak też przewidywanych, możliwości zastosowania różnych form i technik obliczeniowych. Elastyczność rachunkowości zaś to możliwość dostarczania przez nią informacji o różnym stopniu szczegółowości.

Cechy uniwersalności i elastyczności wskazują na dużą skalę możliwości rachunkowości. Sprawne i efektywne funkcjonowanie rachunkowości jest warunkowane wykorzystaniem tych możliwości do realizowania postawionych przed nią zadań. Cechy te winny być realizowane przez właściwie opracowaną politykę rachunkowości.

2. Demokracja w rachunkowości a polityka rachunkowości

Odejście od nakazowego sposobu gospodarowania, w którym na pierwszym miejscu akcentowana była konieczność prowadzenia ksiąg rachunkowych według zalecanej koncepcji, w kierunku systemu rynkowego kieruje wyraźnie uwagę na demokratyczne formy oparte na samodzielnym wyborze koncepcji. Obowiązująca ustawa o rachunkowości⁹ (art. 4, p. 3) wyraźnie specyfikuje działania, które wchodzi w jej zakres. Rachunkowość obejmuje:

- przyjęte zasady (politykę) rachunkowości,
- prowadzenie, na podstawie dowodów księgowych, ksiąg rachunkowych ujmujących zapisy zdarzeń w porządku chronologicznym i systematycznym,

⁸ Y. Ijiri, *A Framework for Triple-Entry Bookkeeping*, „The Accounting Review” 1986, No. 4. Por. też: E. Burzym, M. Dobija, *Koncepcja trójwymiarowego podsystemu ewidencyjnego rachunkowości*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie nr 305, Kraków 1989; M. Dobija, *Założenia trójwymiarowej rachunkowości*, w: *Perspektywy rozwoju rachunkowości*, SKwP, Kraków 1988; M. Dobija, *Teoretyczne i organizacyjne podstawy systemu trójwymiarowej rachunkowości*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie nr 329, Kraków 1990; A. Szychta, *Teoria rachunkowości Richarda Mattessicha w świetle podstawowych kierunków rozwoju nauki rachunkowości*, Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa 1996.

⁹ Ustawa z dnia 29 września 1994 roku o rachunkowości, SKwP, Warszawa 2011.

- okresowe ustalanie lub sprawdzanie drogą inwentaryzacji rzeczywistego stanu aktywów i pasywów,
- wycenę aktywów i pasywów oraz ustalanie wyniku finansowego,
- sporządzanie sprawozdań finansowych,
- gromadzenie i przechowywanie dowodów księgowych oraz pozostałej dokumentacji przewidzianej ustawą,
- poddanie badaniu i ogłaszanie sprawozdań finansowych w przypadkach przewidzianych ustawą.

Specyfikację tę przyjąć można jako jej strukturę prawną. Polityka rachunkowości¹⁰, usytuowana na pierwszym miejscu w tej strukturze, oznacza możliwość elastycznego kształtowania systemu rachunkowości, jest wyrazem demokracji w rachunkowości.

Zasadnicze ramy kształtowania systemu rachunkowości w ramach polityki rachunkowości wyznacza zaś formalna struktura rachunkowości, tj. uporządkowanie rachunków systemu według grup (zespołów) o zbliżonej treści ekonomicznej¹¹. Możliwe i celowe jest skonfrontowanie tej pragmatycznej, formalnej struktury rachunkowości z jej strukturą przedmiotową.

Zespoły wzorcowego wykazu kont przedstawiają się następująco:

- zespół 0 – majątek trwały,
- zespół 1 – środki pieniężne i rachunki bankowe,
- zespół 2 – rozrachunki i roszczenia,
- zespół 3 – materiały i towary,
- zespół 4 – koszty według rodzaju i ich rozliczenie,
- zespół 5 – koszty według typów działalności i ich rozliczenie,
- zespół 6 – produkty i rozliczenia międzyokresowe,
- zespół 7 – przychody i koszty związane z ich osiągnięciem,
- zespół 8 – kapitały (fundusze), fundusze specjalne, rezerwy i wynik finansowy.

Porównanie struktury formalnej wzorcowego wykazu kont z przedmiotową strukturą rachunkowości prowadzi przede wszystkim do wniosku, że obejmuje on swym zakresem jedynie dwa pierwsze wymiary przedmiotowej struktury rachunkowości. Jest to zrozumiałe z uwagi na to, że trzeci wymiar tej struktury jest w głównej mierze interesującą i zarazem bardzo obiecującą propozycją teoretyczną, jednak z coraz bardziej uwidaczniającymi się przejawami w zakresie sprawozdawczości finansowej. Stanowiące przedmiot pierwszego wymiaru przedmiotowej

¹⁰ Szeroką interpretację polityki rachunkowości w podziale na mikropolitykę i makropolitykę proponuje Włodzimierz Brzezin (W. Brzezin, *Ogólna teoria współczesnej rachunkowości*, Częstochowskie Towarzystwo Naukowe, Częstochowa 2006, s. 49).

¹¹ Uporządkowanie to wynika z tzw. wzorcowego wykazu kont.

struktury rachunkowości zasoby i związane z nimi rozrachunki zlokalizowane zostały słusznie głównie w początkowych zespołach wzorcowego wykazu kont (zespoły 0-3). Zasoby szeroko rozumianych produktów (wraz z rozliczeniami międzyokresowymi kosztów) to zespół 6 usytuowany w tym wykazie kont w ramach zespołów do ujęcia, stanowiących przedmiot drugiego wymiaru przedmiotowej struktury rachunkowości, strumieni kosztów (zespół 4, 5 i częściowo 7), przychodów i wyników nadzwyczajnych (zespół 7). Lokalizacja zaś kapitałów własnych (zespół 8) podkreśla logikę kapitałowego podejścia do procesu gospodarowania. W zespole 8 wzorcowego wykazu kont mieści się bowiem rachunek wyniku finansowego (netto) i stąd korygowany o ten wynik kapitał własny stanowi również treść tego zespołu. Tak więc konstrukcję wzorcowego wykazu kont uznać można za logiczną, trafnie związaną z dwoma pierwszymi wymiarami przedmiotowej struktury rachunkowości i funkcjonującymi w jej ramach zasobami i strumieniami.

Formalna struktura rachunkowości wskazuje na zasadnicze obszary regulacji polityki rachunkowości realizowane w zakresie pomiaru, ujęcia księgowego i prezentacji sprawozdawczej. Obszary te w ramach polityki rachunkowości uzupełnione być winny o dalsze, istotne dla sprawnego funkcjonowania systemu zagadnienia, m.in. ustalenia w zakresie kontroli (w tym inwentaryzacji) i techniki prowadzenia systemu.

3. Analiza i badanie sprawozdania finansowego w świetle polityki rachunkowości

Kształtowanie systemu rachunkowości w ramach polityki rachunkowości winno uwzględniać konieczność dostosowania rozwiązań tego systemu dla celów zarządzania, analizy i badania sprawozdania finansowego. Podkreślony już wcześniej związek rachunkowości finansowej z rachunkowością zarządczą w ramach funkcjonalnej struktury rachunkowości nie wymaga szczególnej argumentacji w tej kwestii. Związek polityki rachunkowości z analizą i badaniem sprawozdania finansowego wymaga zaś zwrócenia uwagi na kilka kwestii. Kwestie te powinny być brane pod uwagę w procesie stanowienia polityki rachunkowości jednostki.

Integralną częścią współczesnej rachunkowości jest analiza sprawozdania finansowego, służąca do interpretacji tworzonych w rachunkowości informacji i realizująca tym samym analityczną funkcję rachunkowości¹². Nie można bowiem rozdzielić procesu tworzenia liczbowego obrazu rzeczywistości gospodar-

¹² Związki analizy finansowej i rachunkowości omawia monografia B. Micherdy, *Analityczna funkcja rachunkowości*, Wydawnictwo AE, Kraków 2001. Por. też W. Brzezina, op. cit., s. 18.

czej od poprawnej interpretacji tego obrazu. O ścisłym związku analizy sprawozdania finansowego z rachunkowością świadczy też dobitnie ewolucja przedmiotowej struktury rachunkowości do trzeciego wymiaru.

Dominujący aktualnie w literaturze¹³ pogląd o miejscu i strukturze tzw. analizy finansowej sformułowany został w poprzednim systemie gospodarowania, wyraźnie nawiązując do sytuacji, która określana jest mianem „gospodarki niedoboru”¹⁴. Należy dodać, że podejście takie konweniowało z troską o zaopatrzenie, realizację tezy pełnego zatrudnienia i stymulowanie w związku z tym wydajności pracy oraz funkcjonującą w tych warunkach koncepcją struktury organizacyjnej podmiotów wyróżniającą dyrektora ekonomicznego i głównego księgowego ze stosownymi kompetencjami i zespołami współpracowników. Można się zgodzić, że w tych warunkach zasadniczym celem analizy finansowej była swoista ocena „posłuszeństwa” głównego księgowego w realizacji normatywnych regulacji funkcjonującego systemu ekonomiczno-finansowego mającego w zamierzeniu stymulować efektywność gospodarowania. W ocenie podmiotów funkcjonujących w warunkach rynkowych zasadnicze znaczenie ma zaś domniemanie, że w przypadku korzystnych wyników finansowych pozytywnie funkcjonują obszary warunkujące dobre gospodarowanie. W ramach koncepcji struktury organizacyjnej podmiotów wskazać zaś trzeba pojawienie się funkcji dyrektora finansowego i powierzenie odpowiedzialności za rachunkowość kierownikowi jednostki i organom nadzorczym podmiotu, a także szeroko wykorzystywaną, opartą na idei outsourcingu, możliwość usługowego prowadzenia rachunkowości¹⁵.

Jednym z wielu przejawów funkcjonowania rachunkowości w gospodarce rynkowej, a zarazem ważnym ogniwem rozliczenia się jednostki gospodarczej z jej otoczeniem społecznym, jest badanie sprawozdania finansowego przez biegłego rewidenta spełniającego rolę fachowego i bezstronnego eksperta. Oparty na odmiennym podejściu do kwestii własności, rynkowy sposób gospodarowania prowadzi do istotnych zmian w metodyce badania sprawozdania finansowego. Proces badania sprawozdania finansowego, zwłaszcza stawiane przed tym badaniem cele, zleceńodawcy, a zarazem adresaci opinii, odpowiedzialność biegłych rewidentów, a także organizacja i warunki finansowe badania ulegają istotnym przeobrażeniom. Wprawdzie metodyka badania sprawozdania finansowego kładzie nacisk na wydanie opinii o rzetelności tego sprawozdania, a tym sa-

¹³ Sugestię taką wyraźnie akcentuje W. Gabrusewicz, *Analiza finansowa. Teoria i zastosowanie*, PWE, Warszawa 2014, s. 14 i nast.

¹⁴ Określenie to przypisuje się współczesnemu światowej sławy węgierskiemu ekonomście Janosowi Kornaiowi, autorowi pracy *Niedobór w gospodarce*, PWE, Warszawa 1985.

¹⁵ Szerzej w B. Micherda, K. Świetla, op. cit.

mym o stanie rachunkowości i związanej z nią kontroli wewnętrznej, jednak ocenie podlegają też wyniki oraz sytuacja majątkowa i kapitałowa jednostki gospodarczej, jak również możliwość kontynuowania przez nią działalności gospodarczej.

Aktualnie w procesie badania sprawozdania finansowego biegły rewident powinien dokonać oceny nie tylko rozliczenia się jednostki z otoczeniem, ale również podejmowanych przez nią decyzji. Orzekanie biegłego rewidenta o poprawności i efektach zarządzania podmiotem uznać można za początek dominowania czwartego celu badania sprawozdania finansowego. W świetle powyższych okoliczności należy zdecydowanie postulować modyfikację regulacji prawnych celu badania sprawozdania finansowego. Cel ten winien wyraźnie akcentować konieczność orzekania przez biegłego rewidenta o poprawności i efektach zarządzania podmiotem, co przejawia się w możliwości kontynuacji działalności jednostki¹⁶.

4. Kształtowanie polityki rachunkowości uwarunkowane kompetencjami i etyką zawodowych księgowych

Nakreślony związek analizy i badania sprawozdań finansowych z rachunkowością, uwzględniając współczesny cel badania sprawozdania finansowego, wymaga odpowiednich kompetencji zawodowych księgowych oraz wypełnienia zasad etyki zawodowej. Prowadzi to bezpośrednio do kwestii szeroko rozumianej edukacji, ustawicznego rozwoju w zawodzie. Stąd też odpowiednie kształtowanie polityki rachunkowości wymaga kompetencji zawodowych.

Powstanie Międzynarodowych Standardów Edukacyjnych (MSE) Międzynarodowej Federacji Księgowych (IFAC) przyjąć należy z odpowiednią do sytuacji uwagą i zrozumieniem, starając się w pełni wykorzystać ich głębokie przesłanie¹⁷.

Celem edukacji w dziedzinie rachunkowości oraz praktyki zawodowej jest doprowadzenie do powstania kompetentnych zawodowych księgowych, którzy będą mogli pracować z korzyścią dla zawodu i społeczeństwa. Zważywszy na częste zmiany, z którymi stykają się księgowi, muszą oni nauczyć się uczyć i uczynić z nauki swój nawyk – w celu zachowania kompetencji zawodowych.

Edukacja i praktyka zawodowa księgowych powinna stworzyć podstawy wiedzy zawodowej, zawodowych umiejętności oraz wartości, etyki i postaw za-

¹⁶ B. Micherda, *Cel badania sprawozdania finansowego – konieczność modyfikacji regulacji prawnych i uwarunkowania kompetencyjne*, KIBR, Warszawa 2009, s. 175-182; B. Micherda, *Prospektywny cel badania sprawozdania finansowego*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2010, nr 56 (112), s. 149-160.

¹⁷ Międzynarodowe Standardy Edukacyjne, International Federation of Accountants i SKwP, Warszawa 2009.

wodowych, które umożliwiają im kontynuowanie nauki i dostosowywanie się do zmian przez całe zawodowe życie. Takie przygotowanie sprawi, że zawodowi księgowi będą w stanie zidentyfikować problemy, zdobywać wiedzę potrzebną do rozwiązywania problemów, znajdować źródła tej wiedzy oraz stosować ją w sposób etyczny, tak aby uzyskać właściwe rozwiązania.

W dzisiejszej rzeczywistości zawodowi księgowi w coraz większym zakresie muszą być ekspertami o doskonałych umiejętnościach komunikacyjnych, a także posiadać zdolność sprostaną wymaganiom informacyjnym i sprawozdawczym w nowej gospodarce opartej na wiedzy. Poza zdobyciem technicznej wiedzy i umiejętności księgowych, zawodowym księgowym potrzebne są umiejętności, które umożliwią im, gdy zajdzie konieczność, pełnienie roli doradcy gospodarczego, analityka finansowego, negocjatora i menedżera. Jednocześnie do podstawowych cech zawodowych księgowych zalicza się uczciwość, obiektywizm oraz umiejętność zajęcia zdecydowanego stanowiska. Wartości, etyka i postawy zawodowe stanowią integralny element charakterystyki zawodowego księgowego¹⁸.

Kształtowanie polityki rachunkowości rozpatrywać trzeba również na płaszczyźnie zasad etyki zawodowej zawodowych księgowych sporządzających sprawozdanie finansowe i biegłych rewidentów badających to sprawozdanie. Już w pierwszych pracach pisanych w naszym kręgu kulturowym o zasadach prowadzenia rachunkowości eksponowana była problematyka etyki. Dowodzi tego kupiec Benedykt Cotruglio z Dubrownika w napisanym latem 1458 roku w Castro Serpici w Kampanii dziele *Księga o sztuce handlu*. W rozdziale XIII pierwszej księgi swego traktatu *O porządnym prowadzeniu ksiąg handlowych* dał pierwszy teoretyczny opis podwójnej księgowości. Wyprzedził o kilkadziesiąt lat rozprawę włoskiego zakonnika Luki Pacciolo *Summa de Arithmetica, Geometria, Proportioni et Proportionalita*, wydaną w 1494 roku w Wenecji. Dzieło Benedykta Cotruglio długo pozostawało w rękopisie i wydane zostało w zmodyfikowanej przez wydawcę Francesco Petrusa formie dopiero w 1573 roku¹⁹.

Benedykt Cotruglio ogromną wagę przywiązywał do etycznego aspektu działania kupca. Kwestie etyczne porusza bowiem nie tylko w poświęconej im księdze drugiej i trzeciej, ale we wszystkich czterech księgach (rozdziały VI, XII, XVIII księgi pierwszej, rozdziały IV, VI, VII księgi czwartej). Kwestie te głoszone były w warunkach skrupowania, jakie narzucały na działalność handlową zasady szerzone przez średniowiecznych teologów. Nie tylko potępiana

¹⁸ Komitet ds. Edukacji IFAC opracował również adresowany do biegłych rewidentów MSR 8 „Wymogi dotyczące kompetencji biegłych rewidentów”.

¹⁹ B. Cotruglio, *Księga o sztuce handlu*, Kraków 2007, s. 18-19.

przez Pismo Święte lichwa, ale również inne formy operacji finansowych, a nawet sam pieniądź, były traktowane z wielką podejrzliwością²⁰.

W maju 1989 roku do Międzynarodowej Federacji Księgowych (IFAC) przyjęta została Krajowa Rada Dyplomowanych Biegłych Księgowych (a poprzez nią Stowarzyszenie Księgowych w Polsce). W poczet członków IFAC polscy biegli rewidentzi zrzeszeni w Krajowej Izbie Biegłych Rewidentów przyjęci zaś zostali od listopada 2001 roku. Oznacza to równocześnie akceptację zasad etycznych określonych przez *Kodeks etyki zawodowych księgowych IFAC*²¹.

Również Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, staraniem Komisji Zasad Etyki i Profesjonalizmu Zawodu Księgowego Rady Naukowej SKwP, z okazji stulecia organizacji księgowych na ziemiach polskich przyjęło w czerwcu 2007 roku *Kodeks zawodowej etyki w rachunkowości*²². Do wdrażania zasad tego kodeksu powołano Komisję Etyki, by działała na rzecz jego sygnatariuszy i prowadziła Bank Dylematów Etycznych.

Podsumowanie

Znaczące miejsce polityki rachunkowości w systemie rachunkowości wskazuje się głównie poprzez jej istotę, funkcje i struktury, a także kompetencje i etykę realizujących system zawodowych księgowych. We wszystkich wskazanych obszarach ujawniają się współcześnie wyraźne przesłanki sugerujące konieczność nowego spojrzenia na treści stanowiące regulacje polityki rachunkowości, a tym samym podnoszące jej znaczenie. Wskazuje to zasadnicze kierunki dyskusji nad doskonaleniem w teorii i praktyce życia gospodarczego polityki rachunkowości.

Literatura

Brzezin W., *Ogólna teoria współczesnej rachunkowości*, Częstochowskie Towarzystwo Naukowe, Częstochowa 2006.

Burzym E., Dobija M., *Koncepcja trójwymiarowego podsystemu ewidencyjnego rachunkowości*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie nr 305, Kraków 1989.

²⁰ Ibid., s. 20.

²¹ *Kodeks etyki zawodowych księgowych z lipca 2009*, International Federation of Accountants i Krajowa Izba Biegłych Rewidentów, Warszawa 2011. Por. też *Kodeks etyki zawodowych księgowych z lipca 1996 roku* (aktualizacja styczeń 1998 r., listopad 2001 r., styczeń 2004 r.); Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej, Krajowa Izba Biegłych Rewidentów i SKwP, Warszawa 2005.

²² *Kodeks zawodowej etyki w rachunkowości*, SKwP, Warszawa 2007.

- Cotruglio B., *Księga o sztuce handlu*, Kraków 2007.
- Dobja M., *Teoretyczne i organizacyjne podstawy systemu trójwymiarowej rachunkowości*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie nr 329, Kraków 1990.
- Dobja M., *Założenia trójwymiarowej rachunkowości*, w: *Perspektywy rozwoju rachunkowości*, SKwP, Kraków 1988.
- Gabrusewicz W., *Analiza finansowa. Teoria i zastosowanie*, PWE, Warszawa 2014.
- Ijiri Y., *A Framework for Triple-Entry Bookkeeping*, „The Accounting Review” 1986, No. 4.
- Jaklik A., Micherda B., *Zasady rachunkowości*, WSiP, Warszawa 1993, 1994, 1995 i 1997.
- Jaklik A., Micherda B., *Podstawy rachunkowości jednostek gospodarczych*, SKwP, Kraków 1992.
- Kiparisow N.A., *Teoria księgowości*, PWG, Warszawa 1954.
- Kodeks etyki zawodowych księgowych z lipca 2009*, International Federation of Accountants i Krajowa Izba Biegłych Rewidentów, Warszawa 2011.
- Kodeks zawodowej etyki w rachunkowości*, SKwP, Warszawa 2007.
- Kornai J., *Niedobór w gospodarce*, PWE, Warszawa 1985.
- Micherda B., *Analityczna funkcja rachunkowości*, Wydawnictwo AE, Kraków 2001.
- Micherda B., *Cel badania sprawozdania finansowego – konieczność modyfikacji regulacji prawnych i uwarunkowania kompetencyjne*, KIBR, Warszawa 2009.
- Micherda B., *Prospektywny cel badania sprawozdania finansowego*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2010, nr 56 (112).
- Micherda B., Świetla K., *Współczesna rachunkowość. Wybrane problemy metodologiczne*, Difin, Warszawa 2013.
- Międzynarodowe Standardy Edukacyjne, International Federation of Accountants i SKwP, Warszawa 2009.
- Nowak E., *Rachunkowość – kurs podstawowy*, PWE, Warszawa 2008.
- Schneider K., *Błędy i oszustwa w dokumentach finansowo-księgowych*, PWE, Warszawa 2007.
- Skrzywan S., *Teoretyczne podstawy rachunkowości*, PWE, Warszawa 1971.
- Szychta A., *Teoria rachunkowości Richarda Mattessicha w świetle podstawowych kierunków rozwoju nauki rachunkowości*, Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa 1996.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 roku o rachunkowości, SKwP, Warszawa 2011.

ACCOUNTING POLICY WITHIN ACCOUNTING SYSTEM

Summary

The paper presents the significant position of accounting policy in accounting system. The essence, functions and structures of the contemporary accounting, as well as the competences and ethics of professional accountants are indicated. In all specified areas clear premises reveal themselves, which suggest the need for a new perspective on the content of that accounting policy, thereby increasing its importance. At the same time, it points out the essential directions of the discussion on the improvement of the accounting policy in the theory and practice of economic life.